

*Добри педагогически практики
Good Educational Practices*

ПОДХОДИ В РАБОТАТА С РОДИТЕЛИТЕ И РОЛЯТА НА СЕМЕЙСТВОТО В ПРОЦЕСА НА ИНТЕГРИРАНЕ НА ДЕЦАТА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ В ДЕТСКАТА ГРАДИНА

Галия Николова

Районен инспекторат по образование – Бургас

Известен факт е, че в страните с висок икономически и социален стандарт основен критерий за зрелостта и хуманността на едно общество е отношението към хората с различни нарушения. Този критерий придобива все по-широки измерения и се приема като белег за по-висока степен на хуманност и цивилизовано развитие. В България все още има много да се работи за положителна промяна на обществените нагласи, за формиране на толерантност към различието и социално включване. През последните няколко години в държавната политика се полагат усилия за разработване и прилагане на механизми за интеграция на децата със специални образователни потребности в общообразователните училища и детските градини. Налице са сериозни постижения в тази посока, които не могат да бъдат подминати. Процесите за реформиране на институциите, промяната в обществените нагласи, професионалната компетентност на специалистите, както и поемането на отговорност от местните власти, институции и НПО, се развиват постепенно, търсейки верния път за промяна. Развитието на междуинституционалното партньорство гарантира и улеснява достъпа до услуги, образование и култура на децата със специални образователни потребности и техните семейства. Тези процеси са нормативно обезпечени от немалко международни и национални документи, които предопределят линията на България за следване на политиката на зачитане правата на децата със специални потребности и интегрирането им в общността, като основните от тях са: ЗНП и Правилник за приложението, Закон за интеграция на хората с увреждания, Закон за закрила на детето, Конвенция за правата на детето, Национален план за интегриране на децата със СОП в системата на народната просвета.

Съгласно чл. 1., ал. (2) от Закона за закрила на детето „държавата защитава и гарантира основните права на детето във всички сфери на обществения живот за всички групи деца съобразно възрастта, социалния статус, физиче-

ското, здравословното и психическото състояние, като осигурява на всички подходяща икономическа, социална и културна среда, образование, свобода на възгледите и сигурност. Чл. 10, ал. (2): „ Не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, имуществено състояние, религия, образование и убеждения или наличие на увреждане.“

Тези законови рамки определят и условията, при които се осъществява интегрираното обучение, като същевременно се осигурява необходимата подкрепа на родителите на децата със СОП и/или с хронични заболявания при избора на възможности за образование и социална реализация на децата им.

През 2002 г. в България се направиха първите стъпки към интегрираното обучение на деца със специални образователни потребности (СОП), с приемането на Наредба № 6 от 17.08.2002 г. за обучението на деца със СОП и/или с хронични заболявания.

Интегрираното обучение на децата със СОП е такова обучение, при което детето независимо от вида на увреждането е включено в общата образователна среда. Това се осигурява чрез изграждането и функционирането на подкрепяща среда, която включва подходящи архитектурни и социално-битови условия, индивидуални образователни програми, екипи от специалисти, специални учебно-технически средства, дидактически материали, помощни средства.

В процеса на интегриране важна роля играят родителите. Съгласно чл. 28, ал. 6 от ППЗНП „в детските градини, в които са приети деца със специални образователни потребности, със заповед на директора се създава екип. В работата на екипа участват родителите или настойниците.“ Основна цел е родителите да се превърнат в партньори и съюзници при осъществяване на педагогическите въздействия.

Децата със специални образователни потребности, вследствие на своите нарушения, изпитват затруднения в постигането на държавните образователни изисквания за съответната група.

Същевременно практиката показва, че една част от родителите нямат достатъчна информация за същността на нарушението на детето им, както и представа какви са възможностите за развитие и какъв е потенциалът на детето. Тук е ролята на педагога, за да мотивира родителите да оказват сътрудничество при изпълнение на индивидуалната образователна програма. Учителят трябва да информира родителите и за техните законови права, целящи облекчаване на семействата чрез мрежа от социални услуги – юридическо и психологическо консултиране, социално подпомагане и др. Освен добра подготовка, в работата с деца със специални образователни потребности е необходимо педагогът да притежава творчески дух и склонност да прилага нови методи, да експериментира нови подходи, да създава дидактически материали, да пресъздава ситуации, които биха подпомогнали социалната адаптация на детето

със СОП (Кисимова, 2011). В това отношение успешни при осъществяване на взаимодействие с родителите могат да бъдат редица дейности, извършени съвместно с тях, като реализация на проекти, организация на екскурзии, посещения на занимания, арттерапия – театрална дейност и куклотерапия, при което децата вземат участие в представленията. По този начин родителите на останалите деца се приобщават към проблемите на децата със СОП.

В контекста на това наше задължение е заедно с родителите да помогнем на децата със СОП да станат неделима част от света на техните връстници. Безспорно е необходима още много работа за постигането на тази цел.

За много родители процесът на осъзнаване на съществуващия с детето проблем е дълъг и мъчителен. Затова често всеки опит той да бъде обсъден се приема с враждебност, което забавя оказването на навременна специализирана помощ. Родителите в много случаи с години не могат да приемат този факт и потънали в личната си драма, често пренебрегват нуждите на детето от емоционална топлина, приемане и чувство на значимост, което допълнително утежнява проблема. Състоянието на детето им се приема от останалите родители по различен начин и за различно време. Те също имат нужда от помощ и подкрепа, за да се справят със собствените си преживявания и включват психологични защитни механизми според индивидуалните си особености и личен капацитет. Родителите на децата с увреждания имат нужда от общност, в която да получават усещане за съпричастност, да помагат на другите и да получават подкрепа от тях. Защитната родителска реакция не се разбира от повечето учители, което води до формиране на нагласа, която отхвърля различното дете и особено евентуалните претенции на родителите. Така се затваря омагьосаният кръг. Поради това партнирането с родителите, преценката на родителския капацитет са част от дейността на членовете на екипите. Работата с родителите има своето място в изготвянето на индивидуалната образователна програма на детето, обвързано и нормативно – чл. 26, ал. 2, т. 6 от Наредба №1/23.01.2009 г.; чл. 26, ал. 2, т. 10: „извършва консултативна дейност с родителите, настойниците, попечителите...“, като целта е освен да бъдат информирани, родителите да се ангажират и да се работи съвместно с тях. Необходимо е да се използват всички налични ресурси на семейството и общността за подготовка на децата за интеграция в естествената среда на връстниците и за постигане на максимално ниво на автономия според индивидуалните възможности на всяко дете.

Индивидуалният подход в грижата за детето предполага добро познаване не само на актуалното състояние, възможности и нужди на детето, но изисква запознаване с неговото минало, грижи и взаимоотношения, които са били част от неговия живот, преди да го срещнем. За да разбирате по-добре неговото поведение, навици и реакции и за да изберем най-подходящия подход към всяко дете, е необходимо да знаем за неговите предпочитания, начините,

по които детето се успокоява, да сме запознати с неговите страхове, с това, което го радва и му доставя удоволствие, това, което го тревожи. Характерът на връзката на детето с родителите и най-близкото обкръжение е от базисно значение за възможностите на детето да се свързва с другите, да поддържа трайни и пълноценни контакти, да изпитва доверие и сигурност. Честите раздели или смяна на възрастните, които полагат грижи за детето в най-ранния период на неговото развитие, влияят неблагоприятно на възможностите на детето да се привързва към другите, водят до патологични модели на поведение в стремежа на детето да се справи със страданието чрез средствата на все още незрелия си психичен апарат.

В контекста на казаното искам да маркирам някои *подходи* към родителите, които да направят по-успешна и резултатна работата с децата им:

– Една от предпоставките за сътрудничество от страна на родителите е *откровеността*. Още от първата среща те трябва да знаят всички условия на интегрираното обучение без неясноти. Необходимо е в консултирането да се предлага помощ, като не се прикриват евентуалните последици. Има родители, които са склонни да приемат новото и които съдействат на педагозите максимално. Това е възможността да се изгради силна *родителска група*, която впоследствие да се превърне в подкрепа при работата със семейства на деца със СОП. Силната родителска група може да намали радикално сроковете за консултиране и приемане на проблема чрез подкрепа и личен пример.

От изключителна важност е учителите в детската градина да поддържат постоянна връзка с родителите на интегрираните деца. Подходяща форма е периодичното провеждане на *анкети* с тях, като анкетата в началото на учебната година е от особена важност. Нейната цел е да регистрира нагласите и очакванията на родителите от учителите в детската градина, като най-добрият вариант е да участват двамата родители, дори възрастни членове на семейството, ако се прецени, че тяхното мнение е важно и се уважава в семейството. В анкетата могат да бъдат включени въпроси, дефинирани от родителите, за затрудненията при детето и силните му страни според личния опит и наблюденията, които имат.

За постигане на пълноценно взаимодействие с родителите при провеждане на срещите е необходимо да се даде пълна информация за всички аспекти на интегрираното обучение на все още колебаещите се или неориентирани родители, които имат нужда от време и допълнителна информация, за да вземат решение. Акцентът при тях пада върху *неформалното общуване* и споделяне между родителите и учителите. Добра практика е също т.нар. *училище за родители* или *дни на отворените врати*, на които учителите и другите специалисти разглеждат важни за всички присъстващи въпроси, обогатявайки теоретичните им знания и свързвайки ги с практиката. След това присъстващите имат възможност да дискутират чувотото.

Основна грешка, която се прави, е липсата на *разяснение*, че всяко дете е различно и това, което се предлага на едно дете, невинаги е подходящо за

друго. Подчертаването на този факт е от изключителна важност за изграждане на индивидуален подход към детето и съобразяване с неговите специфични нужди, способности и възможности, за да се избегнат впоследствие сериозни проблеми. Особено в случаите, когато очакванията на родителите са се разминали с действителното състояние, но никой от учителите и специалистите не е направил опит да им обясни, че обучението на всяко дете се съобразява само и единствено с неговите възможности и не трябва да се сравнява с това на останалите. За недопускането на подобни проблеми съществена роля играе и изграждането на *доверие* между педагози и родители. Много е важно, за да се избегнат конфликтни ситуации и напрежение, още в началото да се изясни пред родителите реалистично какво може да се очаква от детето и къде се очаква да има затруднения, вследствие на извършената оценка (Вълкова, 2007).

Постепенно трябва да се промени моделът, при който родителят стои настрана от целия процес и е само наблюдател на това какво се случва и какво правят с детето му. Като пример на успешна *екипна работа* е участието на родителя в екипа на детската градина, запознаване с индивидуалната образователна програма на детето, изразяване на мнение за съгласие или несъгласие с направените предложения, правото му самият той да прави предложения. Включим ли родителя в екипа, с неговата помощ увеличаваме шансовете за по-успешна социализация на детето в детската образователна среда. Родителят се бори за своето право да участва в живота на детето си и да поема отговорност за него. В такива случаи работата е по-лека в сравнение с огромния труд, който трябва понякога да упражним, за да убедим други родители, че носят отговорност и трябва да участват в обучението и възпитанието на детето си.

Едно от важните условия за успешно развитие на детето със СОП е наличието на желание у родителите да се включат в процеса на усвояване на нови знания и затвърждаване на наученото. Затова *консултирането* на родителите обхваща и това:

- най-подходящите подходи за работа у дома;
- дозиране на заниманията, нуждата от почивка;
- редуване на видовете задачи, сортирането им по сложност;
- начините за проверка на реалните знания;
- стратегиите за по-лесно овладяване на материала;
- критерии, по които да се оценяват постиженията на детето;
- подходящи модели на общуване в семейството и др.

Друго важно нещо, което не трябва да забравяме като специалисти, е, че в голямата си част родителите искат да повишат нивото си на информираност и непрестанно търсят литература, за да си изяснят състоянието на детето и начините да му помогнат. Тук е мястото на специалистите в екипа, които могат да посочат надеждни източници на *информация* и да насочат компетентно родителите към адекватни стъпки и вземане на решения.

Взаимодействието с родителите трябва да бъде подчинено на стремежа да се установи трайна връзка и доверие по време на пребиваването на детето в детската градина.

В заключение, най-важните стъпки, които могат да се предприемат с родителите на децата със СОП за по-активно взаимодействие и ефективна обратна връзка, са:

- предварително консултиране;
- обратна връзка с родителите чрез различни форми – разговори, анкети, групови и индивидуални срещи;
- създаване на силна родителска група;
- индивидуален подход в общуването;
- изграждане на доверие за превръщане на родителя в партньор в процеса на интеграция на детето.

Можем да *обобщим*, че формирането на положителни обществени нагласи е важен фактор за пълноценното социално включване на децата със специални образователни потребности и приобщаването на родителите в този процес е гарант за успеха му. Цялостният подход е предпоставка за по-доброто разбиране на сложните взаимоотношения между детето със специални образователни потребности, семейството, детската градина и обществото.

ЛИТЕРАТУРА

- Вълкова, З. (2007). Интегрирано обучение. Наръчник.
- Манолова, Х. (2008). Включващо образование, Сборник материали в помощ на интегрираното обучение на деца със СОП.
- Манолова, Х. (2008). Работа с родители на деца със СОП. Сборник материали в помощ на интегрираното обучение на деца със СОП.
- Методическо указание за дейността на екипите за комплексно педагогическо оценяване (ЕКПО) в регионалните инспекторати по образованието (РИО). (2007). София: МОН.
- Кисимова, П. (2011). Холистичен подход при формиране на положителни обществени нагласи спрямо децата със специални образователни потребности. *Специална педагогика*, 1.

Galya Nikolova

✉ Senior Expert at Integration Training and Special Schools
Regional Inspectorate of Education
8000, Burgas, Bulgaria
e-mail: Galia_65@abv.bg